

ΔΑΣΟΣ ΚΑΙ ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ

ΘΕΜΕΛΙΟ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

του ΑΝΤΡΕΑ ΤΣΑΠΑΡΑ

II. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ

Όπως είναι φυσικό, η σημερινή ελληνική δασοπονία παρουσιάζει ανάγλυφα όλα τα ουσιαστικά και τυπικά γνωρίσματα της μεγάλης καθυστέρησης που, όπως αναλύσαμε στο προηγούμενο μέρος της μελέτης, καθορίζεται βασικά από τους αντικειμενικούς όρους του σημερινού κοινωνικοοικονομικού συστήματος και τις υποκειμενικές συνθήκες της εφαρμοζόμενης δασικής πολιτικής. Τα γνωρίσματα αυτά της δασοπονικής καθυστέρησης είναι πολλά και πολυσύνθετα: όμως, ξεχωρίζοντας ανάμεσά τους τα πιο χαρακτηριστικά, μπορούμε, για την απλοποίηση της έρευνας, να τα συμπτύξουμε σχηματικά στις επόμενες περιπτώσεις: α) μικρό ποσοστό δασοκάλυψης, β) μειονεκτική θέση της δασοπο-

νίας απέναντι στα λοιπά συστήματα της έδαφικής οικονομίας, γ) βαθμιαία αποδάσωση και φθορά του δασικού έδάφους, δ) κακή διαχειριστική κατάσταση των δασών, ε) μικρή δασική παραγωγή και στ) μικρό δασικό εισόδημα.

Στο δεύτερο τούτο μέρος της μελέτης θα περιγράψουμε, ακολουθώντας τη σειρά που καθορίσαμε πιο πάνω, τα χαρακτηριστικά αυτά γνωρίσματα της σημερινής ελληνικής δασοπονίας. Με τον τρόπο αυτόν, οι θεωρητικές απόψεις, που αναπτύξαμε στο πρώτο μέρος, θα επαληθευθούν και θα δικαιωθούν από τη συγκεκριμένη κριτική των στατιστικών στοιχείων.

Α'. Έκταση των δασών

Η έκταση των ελληνικών δασών δεν έχει καταμετρηθεί ούτε φυσικά υπάρχει δασικό κτηματολόγιο. Έτσι, όλα τα στατιστικά στοιχεία, που αναφέρονται στις διάφορες μελέτες, βασίζονται σε εκτιμήσεις, που, όπως είναι αυτονόητο, η στατιστική τους ακρίβεια είναι, ως ένα βαθμό, αμφισβητήσιμη. Ωστόσο, πρέπει να αναγνωριστεί ότι τα στατιστικά στοιχεία του υπουργείου Γεωργίας (Γενική Διεύθυνση Δασών) στηρίζονται όλοένα και περισσότερο σε προσεκτικότερες εκτιμήσεις και υπολογισμούς με βάση διαχειριστικά σχέδια και εκθέσεις που έχουν συνταχθεί από δασολόγους. Για τούτο το λόγο και οι πίνακες 1 και 2, όπως και όλοι οι

παρακάτω υπολογισμοί, ακολουθούν πιστά τα επίσημα αυτά στοιχεία.

Σύμφωνα λοιπόν με τα επίσημα αυτά στοιχεία, η συνολική έκταση των δασών φτάνει τα 24.675.000 στρέμματα: καλύπτει δηλαδή συνολικά τα 18,9% από το συνολικό έμβαδόν της χώρας και τα 20,4% από το παραγωγικό της έδαφος. Έξον από τα δάση, υπάρχουν στη χώρα σκόρπιοι κατά περιοχές και βοσκοτόποι μερικά δασοσκέπαστοι, που η συνολική τους έκταση φτάνει τα 12.000.000 στρέμματα. Η έκταση των δασών όπως και η κατανομή τους κατά δασικό είδος και είδος ιδιοκτησίας δείχνεται ειδικότερα στους πιο κάτω πίνακες 1 και 2 που προαναφέραμε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Έκταση τών δασών κατά δασικό είδος και είδος ιδιοκτησίας

Δασικό είδος	Έκταση σε στρέμματα		
	Δημόσια	Μη δημόσια	Σύνολο
Έλάτη	1.665.660	537.500	2.203.160
Έρυθρελάτη	70.500		70.500
Πεύκη λαρικοειδής	761.540	485.250	1.246.790
Πεύκη δασική	55.800		55.800
Πεύκη αυστριακή	83.200		83.200
Όξυά	1.771.870	729.860	2.501.730
Δρύς φυλλοβόλος	5.438.950	2.844.100	8.283.050
Φυλλοβόλα πλατύφυλλα	763.160	115.630	878.790
Σημύδα	10.500		10.500
Λεφτοκαρυά	7.050		7.050
Καστανιά	54.340	75.470	129.810
Κυπαρίσσι		75.660	75.660
Πεύκη παράλια τραχεία	1.607.410	2.406.400	4.013.810
Άειθαλή πλατύφυλλα	3.369.660	1.835.490	5.205.150
Σύνολο δασών τής χώρας	15.659.640	9.105.360	24.765.000
Μερικά δασοσκέπαστοι βοσκότοποι	8.326.000	3.674.000	12.000.000

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Μη δημόσια δάση και κατανομή τους σε ιδιαίτερα είδη ιδιοκτησίας

Είδος ιδιοκτησίας	Έκταση σε στρέμματα	Ποσοστό %
Ίδιωτικά (φυσικών ή νομ. προσ. Ίδιωτ. δικαίου)	4.005.000	45,5
Κοινοτικά	3.015.000	32,5
Μοναστηριακά	756.360	8,0
Συνεταιρισμών	685.000	7,0
Άνταλλάξιμα	545.000	6,0
Κοινωφελών προσώπων	99.000	1,0
Σύνολο μη δημοσίων δασών	9.105.360	100,0

Τὰ δάση δὲν εἶναι σκορπισμένα ὁμοιόμορφα στὴ συνολικὴ ἔκταση τῆς χώρας· ἀντίθετα τὸ ποσοστὸ δάσωσης κυμαίνεται κατὰ περιοχὲς σὲ εὐρύτατα ὄρια. Ἐτσι, τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ δάσωσης παρατηρεῖται στὴν περιοχὴ Θράκης (26,3%), ἐνῶ στὶς περιοχὲς Κρή-

της (2%) καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Ἰονίου (1,7%) τὸ ἀντίστοιχο ποσοστὸ εἶναι ἐλάχιστο. Τὴν κατανομὴ τῶν δασῶν στὰ 9 γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας, ὅπως καὶ τὶς ἀντίστοιχες ἀναλογίες δάσους κατὰ κάτοικο κάθε διαμερίσματος τὴ δείχνει ὁ πίνακας 3.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Κατανομή τῶν δασῶν κατὰ γεωγραφικὰ διαμερίσματα

Διαμέρισμα	Συνολικὴ ἐπιφάνεια χιλιάδες στρέμμ.	Έκταση δασῶν χιλιάδες στρέμμ.	Ποσοστὸ δάσωσης %	Ἀναλογία δασῶν, στρέμματα		
				κατὰ κάτοικο	κατὰ ἀγρότη	κατὰ ὄρεινὸ κάτοικο
1) Θράκη	8.534	2.244	26,3	6,67	8,47	81,2
2) Μακεδονία	33.953	8.365	24,6	4,93	6,82	69,2
3) Ἡπειρος	9.094	1.600	18,7	4,79	6,04	15,4
4) Θεσσαλία	13.973	2.578	18,5	4,12	5,93	22,7
5) Στ. Ἑλλάς, Εὐβοία	24.626	5.145	20,9	2,26	4,98	32,3
6) Πελοπόννησος	21.063	3.650	17,3	3,24	4,22	26,0
7) Νησιὰ Ἰονίου	2.260	40	1,7	0,18	0,27	
8) Νησιὰ Αἰγαίου	9.080	978	10,8	0,80	5,80	
9) Κρήτη	8.335	165	2,0	0,35	0,53	
Σύνολα	130.918	24.765	18,9	3,26	4,28	

Ἀπὸ τὴν ἴσαμε τώρα ἐπεξεργασία τῶν στατιστικῶν στοιχείων μπορεῖ νὰ διατυπωθεῖ ἀναμφισβήτητα ἢ διαπίστωση, ὅτι, τόσο τὰ μερικότερα, ὅσο καὶ τὸ συνολικὸ ποσοστὸ δάσωσης τῆς χώρας εἶναι μικρά. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ σύγκριση πρὸς ἄλλες γειτονικὲς χώρες, πού οἱ πιὸ πολλές απ' αὐτὲς εἶναι παρα-

μεσόγειες καὶ παρουσιάζουν συνακόλουθα κλιματολογικὲς συνθήκες παρόμοιες πρὸς τὶς ἑλληνικὲς, φέρνει τὴν Ἑλλάδα τελευταία ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ συνολικοῦ ποσοστοῦ δάσωσης. Ἀκριβῶς τὴ σύγκριση αὕτη δίνει ὁ πίνακας 4.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 4

Σύγκριση πρὸς γειτονικὲς (παραμεσόγειες) χώρες γιὰ τὸ ποσοστὸ δάσωσης καὶ τὴν ἀναλογία δασῶν κατὰ κάτοικο

Χώρα	Στρέμματα, χιλιάδες		Ποσοστὸ δάσωσης %	Ἀναλογία δασῶν κατὰ κάτοικο στρέμματα
	Συνολικὴ ἐπιφάνεια χώρας	Ἐκταση δασῶν		
1) Γιουγκοσλαβία	256.280	78.400	30,6	4,62
2) Ἀλβανία	28.100	7.840	28,0	5,56
3) Βουλγαρία	110.840	30.800	27,8	4,14
4) Πορτογαλία	89.060	24.670	27,7	3,13
5) Ρουμανία	237.380	63.260	26,6	3,98
6) Ἑλβετία	41.300	9.460	22,9	2,01
7) Γαλλία	551.600	113.030	20,5	2,69
8) Ἰταλία	293.790	56.290	19,1	1,19
9) Ἑλλάδα	130.918	24.765	18,9	3,26

Ὡστόσο πρέπει στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ προσθέσουμε, ὅτι ἡ τυπικὴ αὕτη σύγκριση πρὸς τὶς ἄλλες χώρες, πού στηρίζεται ἀποκλειστικὰ στὶς ἑκατοστιαῖες ἀναλογίες, ἔχει ἐνδειχτικὴ μονάχα σημασία· γιατί, ὅπως εἶναι φανερό, μιὰ οὐσιαστικὴ συγκριτικὴ μελέτη, πού αὕτη μονάχα μπορεῖ νὰ καταλήξει σὲ ἀποδειχτικὰ συμπεράσματα, πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ βασίζεται καὶ σὲ παράλληλη ἔρευνα τῶν φυσικῶν καὶ κοινωνικοοικονομικῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦν στὶς διάφορες συγκρινόμενες χώρες. Καὶ μιὰ τέτοια μελέτη δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ τώρα ἀπὸ τὴ θέση τούτη· γιὰ τὸ λόγο δὲ αὐτὸ τὴν καλύτερη ἀπόδειξη γιὰ τὴ μικρὴ ἀπόλυτη δασοκάλυψη τῆς χώρας παρέχει ἡ ἐσωτερικὴ σύγκριση, ἢ σύγκριση δηλαδὴ μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν φυσικῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου.

Καὶ πραγματικά. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, τὰ 78% ἀπὸ τὸ συνολικὸ ἔμβαδὸν τῆς χώρας, πού ἀνέρχεται σὲ 131.000.000 στρέμματα, εἶναι ἐκτάσεις ὄρεινὲς μὲ κλίσεις μικρὲς, μεγάλες, ἰσχυρὲς ἢ ἀπότομες· ἀπὸ τὶς ὄρεινὲς δὲ αὐτὲς ἐκτάσεις ἓνα ποσοστὸ, πού σὲ καμιά περίπτωση δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι μικρότερο ἀπὸ 40%, ἀποτελεῖται ἀναμφισβήτητα ἀπὸ ἀπόλυτα δασικὰ ἐδάφη. Ἔτσι, μέσα σ' ἓνα κοινωνικοοικονομικὸ σύστημα, πού θὰ ἐξασφάλιζε τὴν ὀρθολογικὴ κατανομὴ καὶ ἀξιοποίηση τῆς παραγωγικῆς γῆς, τὰ ἑλληνικὰ δάση θὰ ἔπρεπε καὶ θὰ μπορούσε νὰ σκεπάζουν μιὰν ἐκταση μεγαλύτερη ἀπὸ 40 ἑκατομμύρια στρέμματα· μιὰν ἐκταση δηλαδὴ πού θὰ ἦταν διπλάσια

σχεδὸν ἀπὸ τὴ σημερινὴ συνολικὴ ἐκταση τῶν δασῶν τῆς χώρας.

Ἡ φυσικὴ ὄρεινὴ διαμόρφωση τῆς χώρας δὲν περιορίζει φυτογεωγραφικὰ τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ δασοκάλυψης μονάχα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἄμεσης οικονομικῆς ωφέλειας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ γενικότερη ἄποψη τῆς ἐδαφοπονικῆς προστασίας. Οἱ 500 περίπου μεγάλοι χεῖμαρροι, πού καταξοσχίζουν καὶ καταστρέφουν τὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος μὲ τὰ καλλιεργήματα καὶ τὶς ἐγκαταστάσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου, σχηματίζονται καὶ διογκώνονται, γιὰ νὰ ἐξορμήσουν ἀκάθεκτοι πρὸς τὰ κάτω, μέσα σὲ λεκάνες ἀπορροῆς, πού, στὸ μεγαλύτερο μέρος τους, εἶναι γυμνὲς ἀπὸ κάθε εἶδος δασικῆς βλάστησης. Καὶ πραγματικά, ἀπὸ τὰ 22 περίπου ἑκατομμύρια στρέμματα, πού, ὅπως ὑπολογίζεται, εἶναι ἡ συνολικὴ ἐκταση τῶν χεῖμαρρογόνων αὐτῶν λεκανῶν, μονάχα τὰ 6 περίπου ἑκατομμύρια στρέμματα εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ δασικὴ βλάστηση, πού στὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς καὶ αὕτη δὲν εἶναι ὑπὸ ὑδρονομικὴ ἄποψη κανονικὴ.

Ἔτσι, ἀπὸ τὴν παραπάνω ἀνάλυση μπορούμε νὰ συμπεράνουμε μὲ κάθε βεβαιότητα, ὅτι ἡ σημερινὴ ἐκταση τῶν δασῶν τῆς χώρας εἶναι πολὺ μικρότερη ἀπὸ τὴν ἐκταση πού προσδιορίζουν οἱ ἱκανότητες τῆς παραγωγικῆς γῆς, οἱ φυσικὲς συνθήκες καὶ οἱ ἀνάγκες τῆς ἐδαφοπονικῆς προστασίας. Ἡ ἐκτατικὴ αὕτη ἀνεπάρκεια θὰ φανεῖ καλύτερα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού θὰ δοθοῦν στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

Β' Δάση καὶ ἐδαφικὴ οἰκονομία

Σύμφωνα μὲ τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα, πού βασικὰ στηρίζονται στὴν ἀπογραφή τοῦ 1961 καὶ περιλαμβάνονται στὴν εἰδικὴ ἔκδοση τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας γιὰ τὴ γε-

ωργία, ἡ σημερινὴ κατανομὴ τοῦ συνολικοῦ παραγωγικοῦ ἐδάφους τῆς χώρας ἀνάμεσα στὰ τέσσερα συστήματα τῆς ἐδαφικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ παρακάτω:

1) Έκταση εκμεταλλεύομενη από τη δασική οικονομία	24.765.000 στρ.	20,4%
2) Έκταση » » γεωργία	29.200.000 »	24,0%
3) Έκταση » » έντροκομία	7.800.000 »	6,4%
4) Έκταση » » κτηνοτροφία	59.735.000 »	49,2%
Σύνολο παραγωγικής γής	121.500.000 »	100,0%
Άγονες έκτάσεις	9.500.000 »	
Συνολική έκταση τής χώρας	131.000.000 »	

Η χαλαρή εκμετάλλευση του παραγωγικού εδάφους, πού, όπως έκθέσαμε στο πρώτο μέρος τής μελέτης, αναπτύσσει βασικά τους αντικειμενικούς λόγους για τή σημερινή καθυστέρηση τής δασοπονίας, αποδείχεται κατακάθαρα από τις παραπάνω αναλογίες. Στη γενική έδαφοπαραγωγική κατανομή τὰ 49,2%, δηλαδή τὸ μισὸ σχεδὸν τής παραγωγικῆς γῆς, εἶναι σήμερα ἀφημένα στη νομαδική ἢ μισονομαδική κτηνοτροφία, πού, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀποτελεῖ τὸ πιὸ πρωτόγονο καὶ τὸ πιὸ χαλαρὸ σύστημα έδαφοπονίας. Ἡ ὑπερτροφική δὲ αὐτὴ κατάχτηση παραγωγικῆς γῆς ἀπὸ τὴν κτηνοτροφική εκμετάλλευση δημιουργεῖ βασικά τὴν ὀλότελα μειονεχτική θέση πού κατέχει ἡ δασοπονία μέσα στο γενικότερο σύστημα τής σημερινῆς έδαφικῆς οἰκονομίας. Καὶ στις ὄρεινές περιοχές σὲ παρόμοια μειονεχτική θέση βρίσκεται ἡ δασική οἰκονομία καὶ ἀπέναντι τής γεωργίας.

Ἡ σημερινή αναλογία τῶν δασῶν, σὲ σχέση με τοὺς ὑπόλοιπους έδαφοπονικούς κλάδους, εἶναι ἀποτέλεσμα τής πολύχρονης καὶ ἀργῆς εξέλιξης, πού πραγματοποιήθηκε στο μεγαλύτερο μέρος της στο διάστημα τής τελευταίας ἑκατονταετίας· εἶναι δὲ ἡ εξέλιξη αὐτὴ ὀλότελα φυσιολογική καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τις έδαφοπονικές καὶ γενικότερα τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, πού ἐπικρατοῦσαν καὶ ἐπικρατοῦν ἴσαμε σήμερα στη χώρα μας. Στο διάστημα αὐτὸ ἡ κτηνοτροφία ἐπεκτεινόμενη βαθμιαία σὲ ἀπὸ λ ο υ τ α δ α σ ι κ ἄ ε δ ἄ φ η, ὅπου ἀντικαθιστοῦσε μιὰ δασική οἰκονομία πού ἔφθινε, ἔπαιρνε καὶ ἡ ἴδια, ὄλο καὶ περισσότερο, τὸ δρόμο τής έκτατικῆς χαλαρῆς εκμετάλλευσης. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι γιὰ τὴν έδαφική οἰκονομία γενικά, ἡ εξέλιχτική αὐτὴ πορεία δὲν ἦταν ἀνοδική, ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἀλλὰ καθοδική.

Ἡ μειονεχτική θέση τῶν δασῶν δὲν περιο-

ρίζεται μονάχα στην ἀντιμετώπιση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τής κτηνοτροφικῆς εκμετάλλευσης — με διαφορετικὴ μορφή ἐπεκτείνεται καὶ στα σημεία ἐπαφῆς με τὴ γεωργία. Ἡ ὄσάφεια πού δημιουργεῖ τὸ χαλαρὸ σύστημα εκμετάλλευσης ἀνάμεσα στα γεωργικά καὶ τὰ δασικά έδάφη — ιδιαίτερα στις ὄρεινές περιοχές — γεννάει μιὰ νέα ἀντίθεση, πού, στη σημερινή κατάσταση τής έδαφοπονίας, δὲ μπορεῖ κι αὐτὴ νὰ λυθεῖ παρὰ με τὸν περιορισμὸ τής δασικῆς έκτασης. Ἄν ὁ κτηνοτροφικός ἀνταγωνισμὸς ἐπενεργεῖ ἄμεσα καὶ καταλυτικά, ὁ ἀνταγωνισμὸς τής γεωργίας προκαλεῖ, στο πρώτο στάδιο τής ἀνάπτυξῆς του, τὴ διακοπή καὶ τὴ διάσπαση τής συνέχειας τοῦ δασοπονικοῦ χώρου. Ἔτσι δὲ σχηματίζεται τελικά καὶ ἡ εἰκόνα πού παρουσιάζουν ὄλες σχεδὸν οἱ ὄρεινές περιοχές τής χώρας: πολύτιμα δάση πού κατακερματίζονται ἀπὸ τὴ διείσδυση μιᾶς χαλαρῆς — τις πιὸ πολλές φορές καὶ πρόσκαιρης — γεωργίας.

Ἦστερα ἀπὸ ὅσα εἰπώθηκαν παραπάνω, εἶναι εὔκολο νὰ καταλάβει κανένας τὰ πραγματικά αἷτια, πού προκαλοῦν τὴν καταστρεπτική γιὰ τὰ δάση δράση τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν· τὴ δράση δηλαδή αὐτὴ πού ἡ ποινική νομοθεσία τὴν ξεχωρίζει στα γνωστά δασικά ἀδικήματα: τοὺς ἐμπρησμοὺς τῶν δασῶν, τις παράνομες ἐκχερσώσεις, τὰ ρογγίσματα καὶ τις λαθροῦλοτομίες. Τὰ αἷτια αὐτὰ βρίσκονται πολὺ πιὸ βαθιὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια, πού τὰ τοποθετεῖ βολικά ἡ ἐπίσημη δασική πολιτική· μιὰ πού, ὅπως εἶδαμε, πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα πού δημιουργεῖ ἡ σημερινή ἀντικειμενική διάρθρωση τής έδαφικῆς οἰκονομίας τής χώρας. Ἡ «ἀμάθεια» καὶ ἡ ἔλλειψη «δασικῆς συνείδησης» πού καταλογίζονται στους ἀγροτικούς πληθυσμοὺς τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, ὄντας καρποὶ αὐτῆς τής ἴδιας γενικῆς καθυστέρησης, δὲ μπορεῖ νὰ ἔχουν παρὰ μιὰ ἔμμεση καὶ γι' αὐτὸ ὀλότελα δευτερότερη ἐπίδραση.

Γ' Βαθμιαία ἀποδάσωση καὶ φορὰ τοῦ δασικοῦ εδάφους

Εἶναι φανερό, ὅτι ἡ μειονεχτική θέση πού δημιουργεῖ γιὰ τὴ δασική οἰκονομία ὁ καταστρεπτικός ἀνταγωνισμὸς, πού, ὅπως περιγράψαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ἐπικρατεῖ ἴσαμε τώρα ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καὶ τὰ λοιπὰ έδαφοπονικά συστήματα, δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ ὀδηγεῖ στη βαθμιαία ἀποδάσωση τής χώρας. Ἡ ἀποδάσωση αὐτὴ εἶναι πολὺ καταστρεπτικότερη ἀπὸ τὴ δασοπονική της σημασία, γιατί εἶναι στενὰ δεμένη με τὴ γονιμότητα τοῦ συνολικοῦ παραγωγικοῦ εδά-

φους. Ἔτσι, τὸ ποσοστὸ δασοκάλυψης τής χώρας ἀπὸ 48%, πού ἦταν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, ἔπεφτε ἀπὸ τότε ἀδιάκοπα γιὰ νὰ φτάσει τελικά στο σημερινὸ χαμηλὸ ὄριο τοῦ 18,9%. Τὸ ρυθμὸ τής ἀποδάσωσης αὐτῆς, σὲ διάφορα στάδια τής ἐθνικῆς ζωῆς, δείχνει ὁ παρακάτω πίνακας 5 πού συντάχθηκε με στοιχεῖα πού ἀποδόθηκαν ἀπὸ τις πιὸ θετικές στο σημείο αὐτὸ ἐκτιμήσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ποσοτική και ποσοστική εξέλιξη τῆς ἔκτασης τῶν δασῶν ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση ἴσαμε σήμερα

Χρόνος	Ἐκταση σὲ στρέμματα		Ποσοστὸ δασοκάλυψης ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἔμβαδου
	Τοῦ συνολικοῦ παραγωγικοῦ ἐδάφους	Τῶν δασῶν	
1832	44.500.000	21.360.000	48,0
1880	44.500.000	16.910.000	38,0
1898	58.470.000	16.370.000	28,0
1911	58.470.000	13.740.000	23,5
1928	121.290.000	26.500.000	21,8
1961	121.500.000	24.765.000	18,9

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ πίνακα φανερώνεται ὅτι μέσα σὲ πέντε δεκαετίες (1911 - 1961) τὸ ποσοστὸ δασοκάλυψης ἐλαττώθηκε ἀπὸ 23,5% σὲ 18,9% στὸ σύνολο τοῦ ἔμβαδου τῆς χώρας. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ συνολικὴ ἔκταση τῶν ἐλληνικῶν δασῶν ἐλαττώθηκε στὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα σχεδὸν κατὰ 25%. Ὅμως, ὁ ρυθμὸς τῆς ἀποδάσωσης εἶναι πολὺ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅ,τι τὸν παρουσιάζει ἡ ἑκατοστιαία αὐτὴ ἀναλογία· κι αὐτό, γιατί, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀμέσως μετὰ τὸ 1911 προσαρτήθηκαν στὴν ἐπικράτεια, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασης, οἱ βόρειες ἐλληνικὲς περιοχές, πού σὲ σύγκριση μετὰ τὰ παλιὰ τμήματα τῆς χώρας, παρουσίαζαν συνολικὰ ποσοστὸ δάσωσης πολὺ μεγαλύτερο.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ γιὰ τὴ βαθμιαία ἀπογύμνωση τῆς χώρας ἀπὸ τὸ δασικὸ της πλοῦτο εἶναι φυσικὰ θλιβερότατη· ἡ κατάστασις ὅμως εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὴ διαπίστωση τοῦ πίνακα, γιατί ἡ ἀποδάσωση τῆς ἐλληνικῆς γῆς, μετὰ βραδύτερο ἴσως ρυθμὸ, συνεχίζεται καὶ σήμερα, συσσωρεύοντας ἔτσι μελλοντικὰ ἓναν τεράστιο οἰκονομικὸ, ἀλλὰ καὶ ἐθνικὸ κίνδυνο. Κι αὐτό, γιατί ἡ ἀποδάσωση

συνεπιφέρει συνέπειες, πού ἀπλώνονται πολὺ μακρύτερα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς δασικῆς οἰκονομίας — κι ἐδῶ μιλάμε μονάχα γιὰ τὶς ὑλικὲς συνέπειες.

Ἡ τοπικὴ καὶ γενικότερη μεταβολὴ τῶν κλιματικῶν συνθηκῶν, ἡ διάβρωση καὶ ἡ ἀπόπλυση τοῦ ἐδάφους τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, ἡ ἀνατροπὴ τῆς φυσικῆς ὑδρονομικῆς ἰσορροπίας καὶ ἡ δημιουργία χειμάρρων εἶναι οὐσιαστικοὶ παράγοντες, πού, μετὰ τὴν ἀδιάκοπη ἐπίδρασή τους, περιορίζουν ὀλοένα καὶ περισσότερο τὴ φυσικὴ γονιμότητα τῆς ἐλληνικῆς παραγωγικῆς γῆς. Καὶ ἡ κατάπτωση αὐτῆ τῆς ἐδαφογονιμότητος, πού, μετὰ τὴ φυσικὴ κλιματικὴ ὑδρονομικὴ λειτουργία, ἐπεκτείνεται καὶ στὶς πεδινὲς περιοχές, ἀποτελεῖ, — δίπλα στὴν ἄμεση — ἔμμεση ζημια τεράστια, γιατί ὑπονομεύει τὰ θεμέλια ὅχι μονάχα τῆς δασοπονίας, ἀλλὰ ὀλοκλήρης τῆς ἐδαφικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας.

Δ' Κακὴ διαχειριστικὴ κατάστασις τῶν δασῶν

Οἱ δυσμενεῖς ἀντικειμενικοὶ ὄροι, πού, ὅπως ἀναπτύξαμε στὰ προηγούμενα κεφάλαια, συσφίγγουν τὴ δασοπονία μέσα στὶς ἀντιθέσεις τοῦ γενικοῦ ἐδαφοπονικοῦ συστήματος, ἀποδασώνουν βαθμιαία τὴ χώρα καὶ φθείρουν τὸ παραγωγικὸ της ἔδαφος, καθορίζουν στὰ βασικά του χαρακτηριστικὰ — πάνω

ἀπὸ τὸ φυσικὸ — τὸν κοινωνικοοικονομικὸ περιγυρο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῶν δασῶν. Αὐτὸ φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ συνοπτικὴ εἰκόνα πού δίνει ὁ παρακάτω πίνακας 6, κατατάσσοντας τὰ δάση ἀνάλογα μετὰ τὴ διαχειριστικὴ τους μορφή.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Κατάταξις τῶν δασῶν ἀνάλογα μετὰ τὴ διαχειριστικὴ τους μορφή (κατάστασις 1961)

Διαχειριστικὴ μορφή	Ἐκταση δασῶν σὲ στρέμματα	Ποσοστὸ στὴ συνολικὴ ἔκτασι δασῶν	Ξυλώδης ὄγκος σὲ κ. μ.		Ποσοστὸ στὸ συνολικὸ ξυλ. ὄγκο
			κατὰ στρέμμα	Συνολικὸς	
Δάση ὑψηλὰ (σπερμοφυή)	6.990.000	28,2	13	90.000.000	56,3
Δάση μέσα (πολυόροφα)	4.342.000	17,6	9	39.000.000	24,4
Δάση χαμηλὰ (πρεμνοφυή)	13.433.000	54,2	2,3	31.000.000	19,3
Σύνολα	24.765.000	100,0		160.000.000	100,0

Από τη θεώρηση των στοιχείων του πίνακα φαίνεται, ότι τα ύψηλα (σπερμοφυή) δάση, που είναι τα πολυτιμότερα, γιατί απ' αυτά κυρίως μπορεί να παραχθεί τεχνική ξυλεία, έχουν έκταση 6.990.000 στρέμματα: ήτοι αντιπροσωπεύουν μόλις τα 28,2% της συνολικής έκτασης. Τα μέσα (πολυόροφα), που στο μεγαλύτερο μέρος τους είναι δάση παραλίας πεύκης, έχουν έκταση 4.342.000 στρέμματα, ήτοι στη συνολική έκταση αντιπροσωπεύουν το 17,6%.

Έτσι, το μεγαλύτερο μέρος των δασών της χώρας, ήτοι τα 13.433.000 στρέμματα, που αντιπροσωπεύουν τα 54,2% της συνολικής έκτασης, είναι δάση χαμηλά (πρεμνοφυή), δάση δηλαδή κατώτερης διαχειριστικής αξίας, μιὰ που μπορούν να παράγουν ξύλο κατάλληλο μόνο για καυσόξυλα και άνθρακοποίηση. Η ύπαρξη μιὰς τόσο μεγάλης αναλογίας χαμηλών δασών, που στο μεγαλύτερο μέρος της δε δικαιολογείται από τις έδαφικές, κλιματικές και δασοκομικές συνθήκες, όφείλεται σε λόγους κοινωνικοοικονομικούς, που, από τα παλιά χρόνια, έχουν επίβάλει μιὰ έντονη και, τις περισσότερες φορές, αντιοικονομική και ληστρική εκμετάλ-

λευση. Η εκμετάλλευση αυτή, που φανερώνει διαχείριση δίχως εύρύτερη προοπτική, υποβιβάζει σιγά - σιγά τα δάση σε δασικούς βοσκοτόπους και, με τη συνεπίδραση και των άλλων δισυμμενών συνθηκών, οδηγεί τελικά στην άπροδάσωση.

Αλλά και τα άλλα στοιχεία, που προσδιορίζουν τη διαχειριστική ποιότητα, δεν είναι ικανοποιητικά. Γενικά, μπορούμε να πούμε, ότι η κατάσταση όλων των δασών και ιδιαίτερα των ύψηλων — που ενδιαφέρουν περισσότερο — από έλλειψη διαχειριστικής καλλιέργειας δεν είναι καλή. Ο βαθμός της συγκόμμωσης των συστάδων, το συνηθέστερο, δεν είναι άρτιος και η συνέχειά τους διασπάται σε πολλά σημεία από παρεμβαλλόμενα ενδιάμεσα κενά με αποτέλεσμα τη μεγάλη κλαδοβρίθεια των δέντρων και τη μέτρια ή και κακή ποιότητα της παραγόμενης τεχνικής ξυλείας. Η κατάσταση αυτή δίνει ανάγλυφη την εικόνα της αντικανονικής εκμετάλλευσης και του έξοντωτικού ανταγωνισμού, που ύφίστανται τα ελληνικά δάση από τη γεωργία και, πολύ περισσότερο, από την κτηνοτροφία, που συνυπάρχουν μαζί τους μέσα σε απόλυτα δασικά έδάφη.

Ε' Μικρή δασική παραγωγή

Η δασική παραγωγή εξαρτάται από την έκταση των δασών, από τη διαχειριστική τους κατάσταση και από το εφαρμοζόμενο κάθε φορά οργανωτικό και τεχνικό σύστημα για την εκμετάλλευσή τους. Η δασική πολιτική, που, μέσα στις γενικότερες επιδιώξεις της έδαφικής οικονομίας, οργανώνει την εκμετάλλευση του δασικού έδαφους, έχει σήμερα με τη γοργή ανάπτυξη της έπιστήμης τα μέσα και τις ικανότητες να επηρεάσει αποφασιστικά και να συνδυάσει άρμονικά τους συντελεστές της δασικής παραγωγής, για

να έπιτύχει το μεγαλύτερο δυνατό αποτέλεσμα.

Στη χώρα μας, που ποτέ καμιά σοβαρή δασοπολιτική προσπάθεια δεν έγινε για την έντατική και σε άρμονικό συνδυασμό κινητοποίηση των συντελεστών της δασικής παραγωγής, η απόδοση των δασών είναι ποσοτικά μικρή και χαμηλής στάθμης ποιοτικά. Ειδικότερα η παραγωγή των ελληνικών δασών στα κυριότερα προϊόντα φαίνεται συγκριτικά για την προπολεμική και μεταπολεμική περίοδο από τον παρακάτω πίνακα 7:

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 7

Ετήσια παραγωγή των δασών σε κύρια προϊόντα

Είδος προϊόντος	Ετήσιος μέσος όρος		Διαφορά
	Πενταετίας 1936-40	Πενταετίας 1957-61	
Τεχνική ξυλεία (στρογγυλή) κ.μ.	129.000	294.000	αύξηση 128%
Κάρβουνα έμπορίου, τόννοι	109.000	26.000	έλάττωση 319%
Καυσόξυλα έμπορίου, τόννοι	236.000	592.000	αύξηση 151%
Καυσόξυλα άτομ. αναγκών, τόν.	2.000.000	2.000.000	καμιά διαφορά
Ρητίνη, τόννοι	28.000	25.000	έλάττωση 11%

Όμως, για τα σε ξύλο προϊόντα θα χρειαστεί να γίνει αναγωγή στην ίδια μετρική μονάδα, δηλαδή στο κυβικό μέτρο, για να φανεί έτσι ποιά είναι η αναλογία της τεχνικής (οικοδομικής κλπ.) ξυλείας (πού, όπως ξέρουμε, αποτελεί και το σπουδαιότερο εί-

δος της δασικής παραγωγής) στο σύνολο του ξυλώδους όγκου που ύλοτομείται τώρα κάθε χρόνο (μέσος όρος πενταετίας 1957-1961) από τα ελληνικά δάση. Κι αυτό άκριβώς δείχνει ο παρακάτω πίνακας 8:

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 8

Σημερινή ετήσια (μέσος όρος πενταετίας 1957-61)
παραγωγή τών δασών σε ξύλο

Είδος προϊόντος	Ποσότητα σε κυβ. μέτρα	Ποσοστό %
Τεχνική ξυλεία (στρογγυλή)	294.000	6,5
Κάρβουνα	106.000	2,3
Καυσόξυλα γενικά	4.100.000	91,2
Σύνολο	4.500.000	100,0

Από τα στοιχεία του πίνακα φαίνεται, ότι από το σύνολο του ξυλώδους όγκου που υλοτομείται κάθε χρόνο (4.500.000 κ.μ.) τα 4.100.000 κ.μ. δηλαδή τα 91% είναι καυσόξυλα· μόλις δε τα 294.000 κ.μ., δηλαδή μόλις το 6,5% αποτελούν τεχνική ξυλεία. Η ετήσια αυτή απόδοση (0,2 κ.μ. κατά στρέμμα, αναλογία τεχνικής ξυλείας 6,5%) είναι ή μικρότερη από την αντίστοιχη τών άλλων ευρωπαϊκών χωρών (ακόμα και τών γειτο-

νικών παραμεσογείων) και δείχνει ανάγλυφα τη μεγάλη καθυστέρηση που βρίσκεται ακόμα ή ελληνική δασική οικονομία.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές είναι φανερό, ότι ή παραγωγή τών δασών δε μπορεί να καλύψει τις ανάγκες τής χώρας· και έτσι, όπως δείχνει ο παρακάτω πίνακας 9, γιό τή συμπλήρωση του έλλείμματος εισάγονται κάθε χρόνο μεγάλες ποσότητες τεχνικής ξυλείας και ξυλοπολτού.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 9

Ετήσια εισαγωγή δασικών προϊόντων από το έξωτερικό

Είδος προϊόντος	Ετήσιος μέσος όρος		Διαφορά
	Πενταετίας 1936-40	Πενταετίας 1957-61	
Τεχνική ξυλεία (στρογγυλή) κ.μ.	350.000	370.000	αύξηση 5,7%
Κάρβουνα, τόννοι	3.000		
Καυσόξυλα, τόννοι	5.000		
Ξυλοπολτός, τόννοι	31.000	66.000	αύξηση 113%

Έτσι, ή σημερινή (κατάσταση 1961) ετήσια κατανάλωση τής χώρας στα κύρια δασικά προϊόντα μπορεί να δοθεί συνολικά και κατά μέσον όρο, ύστερα από αναγωγή στη μονάδα του κυβικού μέτρου από τόν παρακάτω πίνακα 10:

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 10

Συνολική ετήσια (κατάσταση 1961)
κατανάλωση δασικών προϊόντων

Είδος προϊόντος	Ποσότητα σε κυβ. μ.
Τεχνική ξυλεία (στρογγυλή)	700.000
Καύσιμο ξύλο	4.050.000
Ξυλοπολτός	250.000
Σύνολο	5.000.000

Από τα παραπάνω στοιχεία (πίνακες 7, 8, 9 και 10), εξεταζόμενα συγκριτικά, προκύπτει σαν τελικό συμπέρασμα, ότι ή εγχώρια παραγωγή τών δασών καλύπτει μόναχα τα 44% τών σημερινών αναγκών τής

χώρας σε τεχνική ξυλεία· ενώ τις σε καυσόξυλα ανάγκες τών κατοίκων της τις καλύπτει ολοκληρωτικά, άσχετα βέβαια, από τόν τρόπο τής υλοτομίας τους που μπορεί να ρυθμιστεί ώστε να μην είναι επίζημιος. Αντίθετα, όλες οι ανάγκες τής χώρας σε κυτταρίνη καλύπτονται με εισαγωγές από το έξωτερικό· κι αυτό από έλλειψη βιομηχανικών εγκαταστάσεων, που θα μπορούσαν θαυμάσαι να λειτουργήσουν στην Ελλάδα, αν με την άσκηση κατάλληλης δασικής πολιτικής ρυθμίζονταν βασικά ή καυσοξύλευση και περιορίζονταν, ζστω και κατά ένα τέταρτο περίπου, ή σημερινή τεράστια κατανάλωση καυσοξύλων.

Στό σημείο αυτό είναι ανάγκη να προσθέσουμε, ότι ή βασική παραγωγή, που φανερώνουν οι παραπάνω σχετικοί αριθμοί, είναι ποσοτικά, αλλά πολύ περισσότερο ποιοτικά, κατώτερη από τή σημερινή δυναμικότητα τών ελληνικών δασών, όπως ή δυναμικότητα αυτή προσδιορίζεται από τή σημερινή τους έκταση και τή σημερινή διαχειριστική τους κατάσταση. Γι' αυτό και το χαμηλό αυτό επίπεδο δασοπαραγωγής, πολύ πέρα από τή σημερινή αντικειμενική μορφή

τῆς δασοπονίας ἐκφράζει τὴν ἀνεπάρκεια καὶ τὴν ἀποτυχία τῆς δασικῆς πολιτικῆς. Καὶ οἱ κυριότεροι λόγοι ποὺ ἐμποδίζουν τὴν πραγματικὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὴ σημερινὴ διαχειριστικὴ καὶ κατάστασι ἐκμετάλλευσι τῶν δασῶν εἶναι: ἡ κακὴ ὀργάνωσι τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, ἡ μὴ ἐπίλυσι τοῦ ζητήματος ἰδιοκτησίας καὶ ἐκμετάλλευσι τῶν δασῶν, ἡ τεχνικὴ καθυστέρησι καὶ ἡ μὴ ἐπιστημονικὴ ρύθμισι τῆς καυσοξύλευσις.

1) Ἡ ὀργάνωσι τῆς Δασ. Ὑπηρεσίας. Ἡ Δασικὴ Ὑπηρεσία παρουσιάζει μιὰ ἀναμφισβήτητη ἀνεπάρκεια, ποὺ οὐσιαστικῶς ἐξαιερίζει κάθε σοβαρὴ διαχειριστικὴ προσπάθεια: πρὸ πέρα δέ, μὲ τὴ σημερινὴ ὀργανωτικὴ τῆς διάρθρωσι — ποὺ, ὅπως εἶπαμε, καθορίζεται βασικῶς ἀπὸ τὴ φορολογικὴ ἐπιδίωξι — ἡ ἀνεπάρκεια αὐτὴ μετατρέπεται σὲ ποιοτικὴ. Γιατί, δὲ χωρεῖ ἀμφιβολία, ὅτι οἱ 275 δασολόγοι καὶ οἱ 400 περίπου μεσοδοσικοὶ πρὸ συγκροτοῦν σήμερα τὸ διαχειριστικὸ προσωπικὸ τῆς Δασικῆς Ὑπηρεσίας, δὲν θὰ μπορούσαν ποτέ, καὶ ἂν ἀκόμα ἀπαλλάσσονταν ἀπὸ τὸ φορτίο τῶν γραφειοκρατικῶν τους ἀπασχολήσεων, νὰ ἀνταποκριθοῦν ἀριθμητικῶς στὶς ὀργανωτικὰς ἀνάγκας ἐνὸς συγχρονισμένου συστήματος δασικῆς ἐκμετάλλευσις. Ἡ ἴδια ἀνεπάρκεια παρατηρεῖται καὶ στὸ ὑλωρικὸ (φυλακτικὸ) προσωπικόν: μιὰ ποὺ γιὰ τὴ φύλαξι τῶν δασῶν ὅλης τῆς χώρας προβλέπονται μονάχα 280 θέσεις δασοφυλάκων¹.

2) Ἡ δασικὴ ἰδιοκτησία. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ δώσαμε στὸ κεφάλαιο Α', ἀπὸ τὴ συνολικὴ ἔκτασι τῶν δασῶν τῆς χώρας, τὰ 63% ἀνήκουν κατὰ κυριότητα στὸ ἑλληνικὸ δημόσιον, τὰ 25% ἀνήκουν σὲ διάφορα φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα καὶ μόλις τὰ ὑπόλοιπα 12% εἶναι κοινοτικά. Ἡ ἰδιοκτησιακὴ αὐτὴ κατανομή, συνδυαζόμενὴ μὲ τὸ φοροτεχνικὸ σύστημα ποὺ δυσκολεύει καὶ περιορίζει τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἀποχωρίζει τὰ δάση ἀπὸ τὶς πραγματικὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα τῶν ὀρεινῶν κοινοτήτων καὶ τῶν ὀρεινῶν πληθυσμῶν ἀφήνοντάς τα ἔτσι, στὴν πραγματικὴ κόπησι, δίχως οὐσιαστικὸ καὶ δραστηριὸ ἰδιοκτητήν. Ἡ διάστασι αὐτὴ ἀνάμεσα στὰ δάση καὶ

τοὺς φυσικοὺς καρπωτὰς τους — τοὺς δασικοὺς ἀγρότες — ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἐμποδίζει τὴν ἀξιοποίησι καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δασικοῦ πλοῦτου, ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ τὴν ἀντίδρασι τῶν ὀρεινῶν πληθυσμῶν ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὶς παράνομες ἐπεμβάσεις, προκαλεῖ μεγάλες καταστροφές.

3) Ἡ τεχνικὴ καθυστέρησι. Ὅπως ξέρουμε, ὁ τεχνικὸς ἐξοπλισμὸς, ποὺ καθιστοῦσε πραγματικὰ δυνατὴ τὴ συστηματικὴ ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν, θρίσκεται ἀπὸ ἔλλειψιν δασοπολιτικῆς μέριμνας σὲ ἐπίπεδο πάρα πολὺ χαμηλό. Οἱ δασικοὶ δρόμοι, εἴτε λείπουν ὁλότελα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα δασικὰ συμπλέγματα, εἴτε, ὅπου ὑπάρχουν, εἶναι λειψοὶ καὶ πρόχειροι: ἔτσι ποὺ ἡ ἀνεπάρκεια ποὺ παρουσιάζει τὸ δασικὸ συγκοινωνιακὸ δίκτυον καθιστᾷ, γιὰ λόγους οικονομικοὺς, ἀδύνατη τὴν προώθησι τῆς ἐκμετάλλευσις στὰ πρὸ ἀπομακρυσμένα, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ πρὸ πολύξυλα, δάση τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα τεχνικὰ μέσα (δασικὰ ἐργαλεῖα, δασικὰ μηχανήματα, δασικὰ κτίρια), περιορισμένα ἐπίσης καὶ ἀσυγχρόνιστα, ἀποτελοῦν ὑλοχρηστικὸ ἐξοπλισμὸ ἀδύναμον, ποὺ δὲ μπορεῖ κι αὐτὸς νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἱκανοποιητικὰ ἀκόμα καὶ τὶς σημερινὰς ἀνάγκας τῆς δασικῆς ἐκμετάλλευσις.

4) Ἡ καυσοξύλευσι. Ἡ καυσοξύλευσι, τόσο μὲ τὸν τεράστιον ὄγκον ποὺ ἀπορροφᾷ (τὰ 91,2% στὸ σύνολον τῶν ὑλοτομιῶν), ὅσο καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ διενεργεῖται, ἀποτελεῖ τὴ σπουδαιότερη ἐπέμβασι ποὺ οὐσιαστικῶς ἀνατρέπει κάθε προσπάθεια γιὰ τὴν ἀποκατάστασι διαχειριστικῆς τάξεως στὰ δάση τῆς χώρας. Ἡ ἀπὸ τὴ σημερινὴ γενικὴ καθυστέρησι διόγκωσι τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ σὲ καύσιμη ὕλη, ἀφήμενη δίχως καμιά οὐσιαστικὴ διαρρύθμισιν στὴ σπάταλη διάθεσι τοῦ πρωτογονισμοῦ, χειροτερεύει γοργὰ τὴν ποιότητα καὶ κλονίζει θανάσιμα τὴν ἀντοχὴ τῆς ἑλληνικῆς δασοπονίας. Βασικὰ, ὅμως, καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα, ἐμποδίζει τὴν ἀποδοτικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν δασῶν.

Ἡ ἐπίδρασι ὅλων αὐτῶν τῶν λόγων καθορίζει τόσο ποσοτικὰ, ὅσο καὶ ποιοτικὰ, τὴ σημερινὴ παραγωγή τῶν δασῶν. Καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ ἐπενεργοῦν τόσο καταθλιπτικὰ, γιὰτὶ ἡ σύνθετη καὶ ἐπίμονη δασοπολιτικὴ ἐνέργεια, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ τὶς εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἀπόδοσι, ἔλειψε στὰ περασμένα χρόνια, ὅπως λείπει ἀκόμα καὶ σήμερα. Ἐτσι, τὰ ἑλληνικὰ δάση ἀξιοποιοῦνται καὶ ἀποδίδουν, ὄχι ἀνάλογα μὲ τὴν πραγματικὴ τους δυναμικότητα, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴν γεωγραφικὴ καὶ μὲ τὴ συγκοινωνιακὴ τους θέση: μὲ τὴν ἀσύμμετρη δὲ αὐτὴ κατανομή τῶν ὑλοτομιῶν, ἀλλὰ ὑπερεκμεταλλεζόμενα σιγὰ-σιγὰ καταστρέφονται καὶ ἄλλα ἀπομακρυσμένα καὶ ἀπομονωμένα, παραμένουν οὐσιαστικῶς ἀνεκμετάλλευστα.

1. Οἱ παραπάνω ἀναφερόμενες ὀργανικὰς θέσεις διαχειριστικοῦ καὶ ὑλωρικοῦ προσωπικοῦ ἀυξήθηκαν μὲ νομοθετικὸν διάταγμα ποὺ ψηφίστηκε περίσιν, κατὰ 60 δασολόγους, 120 μεσοδοσικοὺς καὶ 240 δασοφυλάκους.

ΣΤ' Μικρό δασικό εισόδημα

Ἀπὸ τὴν ἀνάλυση, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὸ προηγούμενο κεφάλαιο, γίνεται φανερό ὅτι τὸ δασικὸ εἰσόδημα — ποὺ εἶναι ἡ χρηματικὴ ἔκφραση τῆς δασικῆς παραγωγῆς — δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι μικρό. Οἱ παρακάτω πίνακες δείχνουν, τὴν ἐτήσια συ-

νολικὴ ἀκαθάριστη πρόσοδο ἀπὸ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν, καθὼς καὶ τὴν ποσοτικὴ τῆς συμμετοχῆ στὴ δημιουργία τοῦ ἔθνικοῦ καὶ τοῦ ἔδαφοπονικοῦ εἰσοδήματος σὲ δυὸ διαφορετικὲς ἐποχὲς — τὴ μιὰ προπολεμικὴ καὶ τὴν ἄλλη μεταπολεμικὴ.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 11

Προπολεμικὰ (μέσοι ὄροι πενταετίας 1936 - 40)	
Σύνολο ἔθνικοῦ εἰσοδήματος σὲ προπολεμικὲς δραχμὲς	59.300.000.000
Σύνολο ἔδαφοπονικοῦ εἰσοδήματος	
α) Ἀπὸ τὴ γεωργία (γεωργία + κτηνοτροφία)	δρχ. 24.000.000.000
β) Ἀπὸ τὴ δασικὴ οἰκονομία	» 1.200.000.000
Σύνολο εἰσοδήματος	» 25.200.000.000
Μεταπολεμικὰ (μέσοι ὄροι πενταετίας 1957 - 61)	
Σύνολο ἔθνικοῦ εἰσοδήματος σὲ σημερινὲς δραχμὲς	78.720.000.000
Σύνολο ἔδαφοπονικοῦ εἰσοδήματος	
α) Ἀπὸ τὴ γεωργία (γεωργία + κτηνοτροφία)	δρχ. 23.400.000.000
β) Ἀπὸ τὴ δασικὴ οἰκονομία	» 940.000.000
Σύνολο εἰσοδήματος	24.340.000.000

Ἦτοι ἡ ἐτήσια συνολικὴ δασικὴ πρόσοδος, ἐνῶ προπολεμικὰ ἀντιπροσώπευε τὰ 2,02% τοῦ ἔθνικοῦ καὶ τὰ 4,76% τοῦ ἔδαφοπονικοῦ εἰσοδήματος, μεταπολεμικὰ ἀντιπροσώπευε τὰ 1,19% τοῦ ἔθνικοῦ καὶ τὰ 3,87% τοῦ ἔδαφοπονικοῦ. Ἀπὸ τὶς ἀναλογίαις αὐτὲς φαίνεται, ὅτι μεταπολεμικὰ ἡ δασικὴ πρόσοδος συμμετέχει στὴ δημιουργία τοῦ συνολικοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος μὲ ποσοστὸ μειωμένο (1,19% ἔναντι προπολεμικοῦ 2,02%). Ἡ ἀναλογικὴ δὲ αὐτὴ μείωση ἀποδείχνει, ὅτι, μπροστὰ στὴ σχετικὴ δραστηριοποίηση τῶν ἄλλων πηγῶν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, ἡ δασικὴ καθυστέρηση σημαίνει οὐσιαστικὴ ὑποχώρηση.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ εἶναι, βέβαια, ἀπογοητευτικὴ ἢ ἀντικειμενικὴ, ὡστόσο ἔρευνα ἐπιβάλλει νὰ σημειώσουμε, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ δὲν ἐκφράζουν οὔτε τὴν πραγματικὴ οἰκονομικὴ ἀξία, οὔτε, καὶ μέσα στὰ σημερινὰ ἀκόμα πλαίσια τῆς παραγωγικότητάς τους, τὴν ἀπόδοση μιᾶς συστηματικῆς καὶ δραστήριας δασοπονικῆς ἐκμετάλλευσης. Εἶναι ἀπλῶς ἀριθμοὶ ποὺ δείχνουν τὴ σημερινὴ ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ὑποεκμετάλλευση καὶ τὴν, ἐξ αἰτίας τῆς ὑποεκμετάλλευσης αὐτῆς, μειονεχτικὴ θέση τῆς δασικῆς οἰκονομίας σχετικὰ μὲ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἔδαφοπονίας.

Ἀλλὰ, πρὸ πέρα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἡ τυπικὴ αὐτὴ στατιστικὴ δὲ θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ ἐκφράσει τὴ συνολικὴ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἄσκηση τῆς δασοπονίας καὶ ἂν ἀκόμα ἦταν ἀπόλυτα σύμφωνη μὲ τὴν πραγματικὴ παραγωγικότητα τῶν δασῶν. Κι αὐτό, γιατί τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναφέρονται ἀποκλειστικὰ στὴν καθαρὴ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση καὶ στὴν ἄμεση ἀπόδοση τῶν δασῶν, στὴν ἀπόδοση δηλαδή ποὺ δημιουργεῖ μονάχα τὴν πρό-

σοδο (Π). Ἐξὸν ὅμως ἀπὸ τὴν πρόσοδο, τὰ δάση, μὲ τὴν ἔμμεση ὠφέλεια ποὺ παρέχουν (προστατευτικὴ, ψυχικὴ, πνευματικὴ), δημιουργοῦν καὶ ἐπιπρόσθετη ἀπόδοση, τὴν ἔμμεση ἀπόδοση ποὺ θὰ μπορούσαμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε ἐπιπρόσοδο (Ε). Ἔτσι, μὲ τὴν ὀρθὴ αὐτὴ κατάστρωση, τὴ συνολικὴ κοινωνικὴ ὠφέλεια ἀπὸ τὴν ἄμεση καὶ ἔμμεση ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν, τὸ κοινωνικὸ δηλαδή δασικὸ εἰσόδημα (Κ), μπορεῖ νὰ τὸ ἐκφράσει μονάχα τὸ ἄθροισμα τῶν δύο αὐτῶν συντελεστῶν Π καὶ Ε: $(K = \Pi + E)$.

Ἡ διερεύνηση τοῦ τύπου $K = \Pi + E$ εἶναι ἀπλή. Τὸ κοινωνικὸ δασικὸ εἰσόδημα ἐπηρεάζεται, μὲ σχέση ἀνάλογη, ἀπὸ τὰ μεγέθη δυὸ ἰσοδύναμων συντελεστῶν: Ὁ συντελεστὴς Π γίνεται ὀλοένα καὶ μεγαλύτερος ὅσο αὐξάνει ὁ οἰκονομικοτεχνικὸς ἐξοπλισμὸς μιᾶς χώρας· ὁ δὲ συντελεστὴς Ε μεγαλώνει ὀλοένα καὶ περισσότερο ὅσο ὁ πνευματικὸς πολιτισμὸς τοῦ τόπου μπορεῖ νὰ τοποθετεῖ τὰ ἐπιτεύγματά του σ' ἓνα ἐπίπεδο ἐνεργητικῆς προστασίας, ποὺ μονάχα ἡ ὀλοκληρωτικὴ δασοκάλυψη ἐξασφαλίζει. Τὴν ἄρμονικὴ συνένωση τῶν δύο αὐτῶν συντελεστῶν στὴν ἀνώτατη μορφή τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἀπαιτήσεων παρουσιάζει ἡ πνευματικὴ καὶ ψυχικὴ ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν· εἶναι δὲ φανερό, ὅτι ἓνα τέτιο συνδυασμὸ οἰκονομικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τὸ κάθε κοινωνικὸ σύστημα μπορεῖ νὰ προσφέρει μονάχα στὴν ἄρτια ὀργάνωτικὴ του ἀνάπτυξη.

Γιὰ τὴν ἑλληνικὴ δασοπονία, ἡ ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν γιὰ τὴν ἐξασφάλιση εἰσοδήματος, ὅπου ἡ πρόσοδος καὶ ἡ ἐπιπρό-

σοδος θα συνεισφέρουν ίσοδύναμα με τις μεγαλύτερες τιμές τους, είναι ανάγκη που προβάλλει έπιταχτικά από τη γεωτοπογραφική κατάσταση της χώρας. Κι αυτό, γιατί την έκτεταμένη δασική καλλιέργεια και εκμετάλλευση δέν επιβάλλει μονάχα ή μεγάλη αναλογία των απόλυτων δασικών έδαφών, αλλά και ή όρεινη διαμόρφωση της χώρας, που καθορίζει την προστατευτική σημασία των δασών για την συνολική σχεδόν έκταση της παραγωγικής γής του τόπου. Η κατανοήση δέ της διπλής αυτής αναγκαιότητας — και μόνον αυτή — οδηγεί και στην όρθη τοποθέτηση της ελληνικής δασοπονίας στην ευρύτερη περιοχή των επιδιώξεων της ελληνικής έδαφικής οικονομίας.

Όπως αποδείξαμε λεπτομερειακά σε τούτο τὸ μέρος της μελέτης μας, ή ελληνική δασοπονία βρίσκεται πολύ μακριά από μιὰ τέτια όρθη τοποθέτηση. Παραμένοντας, από

μιὰ άστοχη και άναιμική δασική πολιτική, καθυστερημένη και άσυγχρόνιστη, συμπιέζεται άσφυχτικά και φθίνει μέσα στον άνταγωνιστικό χώρο της χαλαρής έδαφικής οικονομίας. Έτσι, ή ελληνικός λαός, ούτε από την πρόσοδο, ούτε από την έπιπρόσοδο του δασικού εισοδήματος, μπορεί σήμερα να άντλήσει τὰ πολύτιμα υλικά και πνευματικά αγαθά, που του υπόσχονται ή γονιμότητα του έδάφους και ή παραγωγική του δραστηριότητα. Όμως, υπάρχουν γύρω μας δλες οί προϋποθέσεις, που, αξιοποιούμενες, θα μπορούσαν να έξασφαλίσουν την ολοκληρωμένη δασική άνασυγκρότηση και την πλούσια δασική συγκομιδή. Είναι αλήθεια πως χρειάζεται γι' αυτό μιὰ σύντομη προπαρασκευή και μιὰ πολυσύνθεση έκτεταμένη κινητοποίηση. Στο έπόμενο, τρίτο και τελευταίο μέρος της μελέτης μας θα προσπαθήσουμε να δώσουμε τὰ κύρια χαρακτηριστικά της μεγάλης αυτής δασοπολιτικής επιδίωξης.

(Στὸ έπόμενο τεύχος τὸ τρίτο και τελευταίο μέρος της μελέτης)